

Türkiye’de Ana Akım Televizyon Kanalları Ana Haber Bültenlerinde Çocuk Temsili

Dr. Öğr. Üyesi NACİYE BERİL EKŞİOĞLU SARILAR¹

Öz

Çocukların medyadaki temsili sorunlu bir alandır. Çünkü ya yok sayılırlar ya da “suçlu”, “kurban/mağdur/gariban” gibi olumsuz eksende temsil edilirler. Çocukların medyada yer almaları ya da yer alıp da olumsuz haberlerde yer almaları hak ihlallerine girmektedir. Oysa çocuğun da yetişkin bir birey kadar medyada olumlu temsile ihtiyacı vardır. Türk medyasında çocuk odaklı haberciliğinin yapılmadığı süregelen bir tartışmadır. Aslında sadece çocuk hakları değil toplumda dezavantajlı grupların hakları da medyada dile getirilmemekte/korunmamaktadır. Buradan yola çıkarak Türk medyasının 4 önemli prime time kanalındaki ana haber bültenleri 10 gün boyunca çocuk odaklı habercilik açısından incelenmiştir. Amaç, çocuk haberlerinin hangi içeriklerle ve hangi söylemlerle ele alındığının tespit edilmesine ışık tutmaktır.

Anahtar Kelimeler: çocuk, hak haberciliği, ana haber, söylem, televizyon

¹İstanbul Aydın Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Televizyon Haberciliği ve Programcılığı, Dr. Öğr. Üyesi

Representation Of Child in Mainstream Television Channels News Bulletins in Turkey

Abstract

Representation of children in mass media is a contradictive field because either they are totally ignored or represented from a negative point of view such as “criminal”, “victim/sufferer/wretch”. To put children in mass media use or make them part of negatory reports is a violation of rights. Children need positive representation in media as much as adults. Lack of child rights centered journalism in Turkey is an ongoing discussion. Rights of minority groups are also not mentioned/protected in media along with child rights. Starting from this point of view, main news bulletin was examined in respect of child rights centered journalism, in 4 prime time television channel in Turkey during a period of 10 days. The aim is to determine in which content and discourse are children reports discussed and to sort out what kind of perception is created in public opinion.

Keywords: *child, right journalism, prime news, discourse, television*

Giriş

Gazeteler, televizyonlar, radyolar kamuoyuna enformasyon biçimlerinden en çok haberlerle ulaşmaya çalışır. Toplum bu haberlerle şekillendirilir. Ancak kamuoyunu şekillendiren haber gerçeğin salt kendisi midir? Kurgulanan bu enformatik bilgi gerçekten farklıdır ve haber bu farklı metinle “toplumsal gerçekliği inşa eder” (Dursun, 2004: 37). Eleştirel yaklaşıma göre medya ürettiği anlamlar üzerinden yeniden bir gerçeklik inşa eder ve kamuoyunda bu bilgiler dolaşıma girer. Medya ürettiği söylemlerle kapitalist bir yapıda egemen ideolojinin sözcüsüdür. Çocuk yurttaş kavramının hayat bulamadığı, medyanın gerekli özeni çocuk haklarına göstermediği böyle bir ortamda geleceğin sağlıklı bireyleri de yetişemez.

Türk medyasında çocuk hakları sorunlu bir alandır. Çocuklar medyada gündeme genellikle üçüncü sayfa haberleriyle gelmektedirler. 2008’de Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, Uluslararası Çocuk Merkezi, Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi ve Gündem: Çocuk! Çocuk Haklarının Tanıtılması, Yaygınlaştırılması ve Uygulanması ve

Uygulamaların izlenmesi Derneği ortaklığında hazırlanan Türkiye Çocuk Hakları Raporu'nda çocuk haklarının medyada temsilindeki sıkıntılar dile getirilmiş ve hukuksal düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir (<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-docs/68.pdf>).

Çocuğun toplumsal statüsünün dikkate alınmadığı geleneksel toplumlarda çocuk haklarının ihlali de kaçınılmazdır. Gündemi belirleyen, haber enformasyonunu yayan gazetecinin titizliği, etik konulara, insan haklarına, çocuk haklarına saygısı günümüzde önem kazanmaktadır. Haklara özen gösteren gazeteci davranışlarının yaygınlaşması kamuoyunun bu konulara dikkatini çekerek, demokratik toplumun gelişmesine ve dolayısıyla hak ihlallerinin azalmasına neden olacaktır. Haklara duyarlılığı geliştirmenin yolu insanları ilgilendiren tercihlerde onları “pasif nesnelere” olmaktan çıkarmak ve onları kendi kararlarını alabilen aktif bireyler haline getirmekten geçmektedir. Bu yüzden gazeteciler “kamu otoritelerinin insan haklarıyla ilgili konulardaki hesap verme düzeyini gözetlemek ve denetlemek”, ayrıca bireylerin mağdur oldukları hak ihlallerinin kamuoyunda tartışılmasını sağlamak, “mağdurların haklarını gözetken bir taraflılıkla” negatif taraflılığı pozitifçe çevirmek zorundadırlar (Tosun, 2007: 178,182). Bu nedenle “hak haberciliği” ulusal ve uluslararası düzeyde uzun yıllardır masaya yatırılan, dikkat çeken önemli konulardan biri olmuştur.

Habere İlişkin Temel Yaklaşımlar

Liberal/çoğulcu medya bakışına göre nesnellik, tarafsızlık ve dengelilik üzerine yapılan haber analizleri, kültürel çalışmalar çerçevesinde ideoloji ve iktidar odaklı medya eleştirileriyle politik bir içeriğe bürünmüştür (Dursun, 2004: 89). Dolayısıyla haber üretim sürecini irdeleyen iki farklı yaklaşım ortaya çıkmaktadır: “liberal/çoğulcu yaklaşım” ve “eleştirel yaklaşım”.

Liberal-çoğulcu yaklaşım

Bu yaklaşıma göre haber “gerçek dünyada bir yerlerde meydana gelen olaylar, kişiler ya da nesnelere hakkındaki en son, en güncel bilgi, gerçekliği bir ayna gibi yansıtan nesnel, tarafsız ve dengeli bir iletişim alanı/ürünü”dür (Çebi, 2002: 11). Haber “doğru” ile özdeş kabul edilmektedir (Tılıç, 1998:164). Nesnellik, liberal-çoğulcu yaklaşımın kabul ettiği haberdeki en önemli meslek ilkesidir. Haberde nesnellik yani taraflılıktan kaçınmak,

yansız ve yorumdan uzak demek değil, olabildiğince yorum öğelerinin aza indirilmesi demektir (Ergül, 2000: 78). Tüm insanların düşüncelerini rahatça ifade edip özgürce tartışabilecekleri özgür bir iletişim ortamının olması gerekmektedir. Bu farklı bakış açılarının kendisini ifade edebileceği platform da liberal-çoğulcu anlayışa göre medyadır.

Eleştirel Yaklaşım

Haber analizlerindeki ikinci temel yaklaşım “Marksist ve eleştirel yaklaşım” dır. “Toplumsal yapı içerisindeki ekonomik ve politik ilişkilerle oluşturulmuş bir ürün, sorunlar ve konular etrafında belirli türden anlamların sistemli ve düzenli olarak kurulduğu ya da ideolojilerin yeniden üretildiği, çalışma ve güç/iktidar ve önem bakımından önde gelen kişi, grup ve kuruluşların ve ideolojilerin bir yeniden üretim aracı olarak toplumsal gerçekliğin yeniden inşa edildiği bir metin ya da söylem, çarpışan söylemlerin yarıştığı bir alan” dır (Çebi, 2002: 11). Dolayısıyla liberal-çoğulcu yaklaşımı savunanların öne sürdüğü nesnellüğün uygulamadaki geçersizliğine inanmışlardır. Eleştirel yaklaşımı savunanlara göre medya iktidar/güç odaklarının etkisi/bağımlılığı altındadır. Haber üretim araçlarını ellerinde bulunduranlara hizmet etmektedir (Poyraz, 2002: 64). Eleştirel yaklaşım içerisinde yer alan Kültürel Çalışmalar’a göre medya, gücü elinde bulunduranların ideolojilerini yeniden üreten bir sistemdir, haber de stratejik metinsel bir söylem olarak kabul edilir (Dursun, 2001:123-124).

Habermas burjuva kamusal alanını demokratik fikirlerin çarpıştığı etkileşimde bulunduğu vatandaş olan bireylerin özgürce düşüncelerini ifade edebildikleri, özerk örgütlenmeler kurabildikleri bir alan olarak tanımlamıştır. Habermas’a göre burjuva kamusal alanının oluşmasında en önemli unsur basındır. Ancak özel ve kamusal alanın birbirine karışması, kamusal alanda güce dayalı çıkar çatışmalarının olması kitle iletişim araçlarını da değiştirmiş, eleştiri ve kamuoyu yaratma özelliklerini kaybetmişlerdir (Habermas, 1989). Bu çıkar ilişkileri sonucunda kişiselleştirilen, magazinleşen, gerçeklik değerini yitiren haberler ortaya çıkmaktadır. “Radyo ve televizyonun ortaya çıkışı özel alanı kamusal alandan ayırmış ve bu durum örgütlü toplumsal ve siyasi eylemliliklere katılımı olumsuz etkilemiştir. Siyasi tartışmalar bugünün medyasında hala kendine yer buluyor olsa da Habermas bu tartışmaların eleştirel boyutunu yitirdiğini ve artık kamu çıkarlarına değinmediğini öne sürer. Medya ve

diğer kapitalist kurumlar sayesinde, bireyleri kamusal alana bağlayan göbek bağı duyarsızca kesilmiştir” (Laughey, 2010: 73).

Çocuk ve kamusal alan ilişkisine gelince: Çocuk başlangıçta yetişkinler gibi çalışıp, yaşayıp, cezalandırılırken farklılaşma başlıyor, güvenli diye oyun alanı olan “eve” dönüyor, kamusal alanda görünmesi ise “okul” ile sınırlı oluyor (Alankuş, 2007: 46).

Kamusal alanda çocuğun sınırlanması 20. yüzyılla artıyor. Bu durumla çocuğun emeğinin sömürüsü azalıyor -gerçi Doğu’da hala devam etmektedir- ancak yapılan araştırmalar çocukların birinci derecede yakınlarının taciz, tecavüz, dayak ve şiddete uğradıklarını gösteriyor (Alankuş, 2007: 47). Medyanın bugün kamusal alanın dışında bırakılan çocuklar için yapılması gerekenleri yapmadığı hatta bu yüzden herhangi bir kaygı taşımadığı düşünülmektedir.

Uluslararası Belgelerde Medya ve Çocuk Hakları

Çocuk hakları medyada hak ettiği yeri bulamayan konulardan biridir. Dünya nüfusunun üçte birini on sekiz yaşın altındaki bireyler oluşturmalarına rağmen, gençler sadece yüzde beş oranında medyada yer bulabilmektedirler (www.cocukvakfi.org.tr). Günümüzde kitle iletişim araçlarını hayatının her evresinde yoğun kullanan çocuğun gelişimine medyanın olumlu ya da olumsuz nasıl bir katkı gösterdiği önemli bir tartışma konusudur. Olan tartışmalarda medyanın olumsuz etkilerine yoğun olarak işaret edilirken çocuğun, ailenin ve toplumun korunmasının yolu medya çalışanlarının çocuk haklarına duyarlı, istismarı önleyici, çocukları koruyucu ve geliştirici etik ilkelere, ortak hazırlanan kılavuzlara uymalarıyla sağlanabilir. Bu ilkelerin altını çizdikleri ortak noktalar doğruluk, tarafsızlık, hakkaniyet, liberal-çoğulcu yaklaşım çerçevesinde kamuoyuna hesap verme ve haber kaynaklarının korunması gibi başlıklardır.

Uluslararası ölçekte çocuk haklarına ait etik ilkeler medya, meslek örgütleri ve uluslararası örgütler tarafından dönem dönem dile getirilmiş ve maddeler halinde kaleme alınmıştır. Bunların arasında en önemlilerinden biri Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’dir. Çocuk Hakları, 1959 yılında ilk defa “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi” olarak gündeme gelmiştir. “Çocuk yurttaş” kavramına ilk

atıfta bulunan metin olması açısından önemlidir. Çocuk Hakları, 18 yaşın altındaki bireylerin hakları olarak tanımlanmış ve bu bireylerin ırkı, dini, yetenekleri ne olursa olsun, hangi aileden gelirlerse gelsinler tüm insan haklarına sahip olduğu vurgulanmıştır (www.bianet.org). Ayrıca bildirge taraf devletler tarafından çıkarılacak kanunlarda “çocuğun yüksek yararı” felsefesini yapması açısından da önemlidir; bildirgede “çocuklar özel olarak korunmalı, yasa ve gerekli kurumların yardımı ile fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve toplumsal olarak sağlıklı normal koşullar altında özgür ve onurunun zedelenmeyecek şekilde yetişmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda çocuğun en yüksek çıkarları gözetilmelidir” (www.byegm.gov.tr). Ancak bu bildirgenin taraf devletleri bağlayıcı bir niteliğinin olmaması, 1989 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin imzalanmasına neden olmuştur. Türkiye 1990’da bu sözleşmeyi imzalamış, 1994’de ise iç hukuk kuralı haline dönüştürmüştür. 2010 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre, 12. madde “çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini ifade etme hakkı” nı, 16. madde “hiçbir çocuğun özel yaşantısına aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı” nı, 17. madde ise taraf devletlerin kitle iletişim araçlarının önemini kabul ettiğini vurgulayarak çocuğun “toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar” demektedir (www.cocukhaklari.barobirlik.org.tr).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi medeni, sosyal, ekonomik ve kültürel haklar başlıkları altında sıralanmıştır. Prof. Eugene Verhellen’e göre sözleşme tedbir, koruma ve katılım hakları açısından yorumlanabilir. Thomas Hammarberg ise kaleme aldığı “Çocuklar Birleşmiş Milletler Sözleşme ve Medya Raporu’nda sözleşmenin hükümlere yönelik olduğunu ve medyanın bağımsızlığına müdahale etmediğini vurgulamıştır (www.cocukvakfi.org.tr).

1998 yılında ise 70 ülkeden katılan gazeteci örgütlerinin oluşturduğu Uluslararası Gazeteciler Federasyonu “Çocuklarla ilgili konularda haber yapmada gözetilecek yollar ve ilkeler” metnini benimsemiş ve 2001’de imzalayarak bu rehber ilkeleri uygulamaya koymuştur (www.bifj.org/en). Bu ilkelere göre, çocuklarla ilgili haber yapılırken habere olabildiğince

hassas ve doğru yaklaşılmalı, zararlı olabileceğine inanılan görüntüler kullanılmamalı, çocuklarla ilgili sansasyonel haberler yapılmamalı, çocuklara ifade hakkı verilmesi gereken haberlerde çocuğun medyaya erişimi sağlanmalı, çocuğu cinsellikle ilişkilendiren görüntülerden kaçınılmalı, çocuğun fotoğrafının çekim izni ya kendisinden ya da onun sorumluluğunu üstlenen yetişkinden alınmalıdır. Çocuğun yararına olmadığı sürece, çocukların refahını ilgilendiren materyaller için çocuklara, ebeveynlere ve velilere ödeme yapılmamalıdır (www.cocukvakfi.org.tr) (www.unicef.org).

Çocuk haklarını korumada medyanın rolünü vurgulayan metinlerin başında 1999'da hazırlanan Oslo Challenge (Oslo Çağrısı) gelmektedir. Hükümetler dâhil toplumun tüm kesimlerine rehber teşkil eden Oslo Çağrısı medya profesyonellerine etik ilkelere ayrılmadan, çocukları klişeler altına almadan, dramatizasyon öğeleriyle sunmadan ve küçük düşürecek ifadelerden kaçınarak haber yapılması gerektiğini bildirmiştir (www.unicef.org/magic/briefing/oslo.html).

Çocuk haklarına dair en kapsamlı ilkeleri hazırlayan yayıncı kuruluşların başında BBC yer alır. BBC'nin yayıncılık anlayışına göre, her çocuğun onurlu bir yaşam sürme ve her koşulda kendisine saygı gösterilmesi hakkı vardır. Bu ilkelere göre; çocuklarla mülakat yaparken ve çocuklarla ilgili haber yaparken her çocuğun özel hayat ve mahremiyet hakkında, görüşlerini ifade etme hakkına, kendilerini ilgilendiren konularda katılımında bulunma hakkına ve potansiyel de olsa, zarardan ve cezadan korunma hakkına özen gösterilmelidir. Her çocuğun yüksek yararı, çocuk hakları konusunda savunuculuk ve çocuk haklarının tanıtılması da dâhil olmak üzere, her şeyin üzerinde korunmalıdır. Çocuğun yüksek yararını belirlemeye çalışırken, çocukların kendi görüşlerinin dikkate alınması hakkında çocuğun yaşı ve olgunluğu dikkate alınarak ağırlık verilmelidir. Çocuğun durumunu en iyi değerlendirebilecek kişilere gerektiğinde danışılmalıdır. İsimler değiştirilmiş, gizlenmiş hatta kullanılmamış olsa bile, çocuğu, kardeşlerini veya akranlarını riske atacak görüntüler veya haberler yayınlanmamalıdır (www.bianet.org) (www.unicef.org). BBC çocuklar ve rıza konusunda kapsamlı alt başlıklara da yer vermiş, ebeveynlerin görüntü alınmasına rıza vermediği durumlarda gazetecinin durumu üst düzey editöre haber vermesi veya bağımsız gazetecilik yapıyorsa, haberi ondan isteyen editöre

durumu bildirmesi, editörün de bu durumda yayıncılık politikalarına göre karar vermesini uygun görmüştür. Ebeveynin onayı olmadan haberin yapılması kararı açık bir kamu yararı gözetildiğinde ya da gencin kendi duyurma hakkı kapsamında uygulanabilmeli, haberi yapmak için çocuğa veya velisine maddi teşvikte bulunulmamalı, ancak makul ve meşru ise bu maliyet karşılanmalıdır, denmiştir. Çocukla hassas bir konu tartışılacağı zaman yanında bir yakınının olmasına özen gösterilmesi, suça bulaşmış bir çocuğun uzun vadeli yararı açısından haklı bir yayın gerekçesi yoksa çocukların kimliğini açıklanmaması, nasıl davranılacağından emin olunmayan durumlarda editörün önerisine başvurulması, ebeveynleri suç işlemiş çocukların kimliklerinin saklı tutulması belirtilmiş ancak halkı yayın gerekçesi varsa ve çocuk olumsuz etkilenmeyecek ise yayınlama izni verilmiştir.

BBC’nin dışında Britanya’da PCC’nin (Press Complaints Commission/ Basın Suçları Şikâyet Komisyonu) de etik ilkeleri vardır. Bu ilkelere göre: çocuğun refahıyla ilgili konularda ailesinin izni olmadan 16 yaşından küçüklerin fotoğrafı çekilemez, görüşme yapılamaz. Çocuklarla ilgili haberlerde çocuklara veya ailelerine ödeme yapılamaz, çocukla ilgili haber yayınlanıyorsa ailesinin ünü ve pozisyonu dışında bir neden olmalıdır, yasa yasaklamamış bile olsa 16 yaşından küçüklerin karıştığı (kurban ya da tanık olarak) cinsel suçlarda kimlikler açıklanamaz (www.cocukvakfi.org.tr).

Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRIN-Child Rights International Network) çocuklarla ilgili haberler yaparken başvurulacak etik ilkeler ise şöyle sıralanmıştır: İsimler değiştirilmiş, gizlenmiş ve hatta kullanılmamış olsa bile, çocuğu kardeşlerini veya akranlarını riske atacak görüntüleri veya haberleri yayımlamayın. Hiçbir çocuğa zarar vermeyin; yargılayıcı, kültürel değerlere duyarsız, çocuğu tehlikeye atan veya küçük düşüren ya da çocuğun travmatik olaylara ilişkin acı veya üzüntüsünü tekrar canlandıracak soru, tavır ve yorumlardan kaçının. Mülakat yapılacak çocukları seçerken cinsiyet, ırk, yaş, din, statü, eğitim geçmişi veya fiziksel yetenekleri nedeniyle ayrımcılık yapmayın. Çocuklarla ilgili haber malzemelerinin reklamını yapmak için streatipleri kullanmaktan ve sansasyonel haber yapmaktan kaçının. Sahneye koymayın: çocuklardan, kendi geçmişlerinin bir parçası olmayan bir öyküyü anlatmalarını veya bir harekette bulunmalarını istemeyin. Çocuk ya da velinin bir gazeteciyle

konuştuğunu bildiğinden emin olun. Mülakatın amacını ve nerede kullanılacağını açıklayın. Her türlü mülakat, video çekimi ve mümkün olduğunda belgesel fotoğraf için çocuktan ve velisinden izin alın (Mümkün ve uygun olduğunda, bu iznin yazılı olarak verilmesi gerekmektedir. Çocuk ve velinin herhangi bir şekilde zorlanmadan izinlerinin alınması gerekmektedir ve yerel veya küresel olarak yayılabilecek bir haberde yer aldıklarını anlamaları sağlanmalıdır. Bu genellikle, izin çocuğun kendi dilinde alınır ve karar çocuğun güvendiği bir yetişkinle birlikte verildiğinde sağlanabilmektedir). Mülakat yapanların ve fotoğrafçıların sayısını sınırlı tutun. Çocukların rahat olduğundan ve öykülerini baskı olmaksızın anlatabildiklerinden emin olun. Çocukların öyküsünün veya görüntüsünün yer aldığı daima konuya uygun bir bağlam sunun. Çocuk cinsel istismar veya sömürü mağduruysa, fiziksel veya cinsel istismarın failiye, çocuğun kendisi, anne babası veya velisi tam bilgi ya da rıza vermediği takdirde, çocuğun HIV pozitif ya da AIDS olduğu durumlarda çocuk bir suçla suçlanıyor veya hüküm giymiş ise fiziksel veya cinsel istismarın failiye adını değiştirin veya görüntüsünü gizleyin. Başka çocuklarla veya bir yetişkinle, tercihen her ikisiyle birlikte, çocuğun söyleyeceği şeyin doğruluğunu teyit edin. Bir çocuğun risk altında olup olmadığı konusunda emin değilseniz, haber değeri ne kadar yüksek olursa olsun tek bir çocukla ilgili haber yapmak yerine çocukların genel olarak durumlarıyla ilgili haber yapın (www.unicef.org.tr) (www.cocukvakfi.org.tr).

UNICEF de yayınladığı rehber ilkelerde çocukların özel hayatına ve mahremiyetine özen gösterilmesi gerektiğini, çocuğun da kendini ilgilendiren haberlerde ifade hakkı olduğunu, medyanın çocuğun yüksek yararını gözetmek zorunda olduğunu belirtmiştir. Ayrıca haberde isimler değiştirilmiş, gizlenmiş ve hatta kullanılmamış olsa bile, çocuğu, kardeşlerini veya akranlarını riske atacak görüntüler ve haberlerin yayınlanmaması konusunda gazeteciler uyarılmıştır (www.unicef.org.tr) (www.cocukvakfi.org.tr).

Medya ve Çocuk Hakları Konularının Ulusal Düzenlemelerdeki Yeri

Medya ve çocuk hakları başlığı, gazetecilerin meslek örgütü olan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin de düzenlemelerine girmiştir. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde "Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda sanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin

açık isimleri ve fotoğrafları yayınlanmamalıdır. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır” denmektedir (www.tgc.org.tr) (www.cocukvakfi.org.tr). Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, British Council ve BBC’nin iş birliğiyle hazırlanan “Medya ve Çeşitlilik Kılavuzu toplumda daha dezavantajlı konumda olan grupların medyada daha kapsayıcı ve adil biçimde temsil edilmesine yönelik” ilkeleri kapsamaktadır. Çocuk hakları üzerine gazetecilerin haber yaparken uyması gereken ve çocukların medyaya aktif katılımını kapsayan ilkeleri içeren bir kılavuz el kitabı da hazırlanmıştır. Bu ilkelerde dikkat çeken başlıklar ise çocuğa şiddet meşru gösterilmeyeceği gibi şiddet ve taciz haberlerinde bu eylemleri uygulayanların yaptıklarına dair açıklamalarına mümkün olduğunca az yer verilirken, medyanın bu aktarımları eleştirerek yapması gerektiğidir. Çocuklara dair kullanılan sıfatlardaki kalıp yargılardan kaçınılması, suça karışmış çocukların haberlerinde ise olayın sonuçlarına değil, nedenlerine yer verilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir (www.tgc.org.tr).

Türkiye’de “çocuk dostu medya” kavramı, T.C. Sağlık Bakanlığı, UNICEF, İ.Ü. İletişim Fakültesi ve basın mensuplarının katılımıyla 2006 yılında Kızamık Aşı Kampanyası medya planlaması toplantısında dile getirilmiş, haberlerde çocuk haklarını dikkate alan bir dilin oluşturulması ve “çocuk dostu medya iletişim ağı” kurulması karara bağlanmıştır (Hosta, 2007: 277). Bu kararın ardından Bianet bağımsız ortaklığı ile hukukçuların ve iletişim akademisyenlerinin bulunduğu medya eğitimleri gerçekleştirilmiştir (Hosta, 2007: 277-278). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı da çocuk merkezli bir medya için Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı hazırlamıştır.

Ana akım medyanın temsilcilerinden Doğan Medya Grubu da kaleme aldığı yayın ilkelerinin 17. Maddesinde çocuklarla ilgili olarak “Şiddet ve zorbalığı özendirici veya kışkırtıcı, çocukları cinsel konularda olumsuz yönde etkileyici, bireyler, topluluklar ve uluslararası nefret ve düşmanlığı körükleyici yayın yapmaktan kaçınılır” uyarısı yer alır. Yine aynı grubun yayınladığı Hürriyet Gazeteciliği adlı kitapçıkta, şiddet bölümünde şu cümleler yer alır: “Herhangi bir biçimde şiddeti teşvik eden, özendiren veya doğal karşılayan haber veya detaylara yer verilmemelidir.

Özellikle, çocuklara ve kadınlara yönelik şiddet haberlerinde, herhangi bir meşrulaştırmaya yol açabilecek ifadelerden kesinlikle kaçınılmalıdır” (Kaplan, 2003: 130-132).

Doğuş Yayın Grubu ilkeler ve çalışma yönetmeliğinin “çocuklara özen” başlığında ise “haber ve program yapımcıları yayınlarda yer alan çocuklara karşı özenli davranırlar. Hazırlanırken ve yayılandıktan sonra haber ya da programın, katılan ya da izleyen herhangi bir çocuğun üzerinde bırakacağı olası etki dikkatle göz önünde bulundurulur” yazmaktadır (www.çocukvakfi.org.tr). Türkiye’de medyada çocuk haklarının temsilinin iyileştirilmesi anlamında iyi niyetli bazı girişimler olsa da bunların son derece yetersiz olduğu aşikârdır.

Araştırma Yöntemi

Bu çalışmadaki amaç Türkiye’de çok izlenen dört ana akım televizyon kanallarının haberlerinde çocuk haklarına gösterdikleri duyarlılıkları irdelemektir. Prime time kanalları eğlence merkezli kanallardır. Ancak burada dikkat çeken öge Türkiye’deki yüzde doksanlara yakın bir izleyici kitlesinin akşam 19.00- 20.00 saatleri arasında prime time kanallarından gündemi takip etmesidir. Türkiye’de prime time kanallarında haberler, herkesin ilgisini çekebilecek bir dil, anlatım ve onu destekleyecek bir görsellikle hazırlanmaktadır. Özetle haber işleyiş şekli bir televizyon şovu mantığı ve örgüsüyle, sunulmaktadır. Dolayısıyla benzer yayın politikasına sahip bu kanallar (egemen ideolojiye yakınlık anlamında siyasi bakış açılarında farklılıklar da olsa), çocuk ögeli haberlerde çocuk haklarıyla ilgili benzer tutumlar göstermektedirler üzerine kurulu bakış açısı bu araştırmanın hipotezini oluşturmaktadır. Araştırma için 4 ana akım televizyon kanalının (Show, Star, Fox, ATV) kanalı ana haber bültenleri tesadüfi seçilen on gün boyunca (6.TEMMUZ.2017- 15.TEMMUZ.2017) çocuk ögeli haberler açısından irdelenmiştir.

Gazetelerdeki çocuk haberlerine kıyasla yaklaşık bir saat gibi belli bir süreyi kapsayan televizyon ana haber bültenlerinde çocuk bireyin yer aldığı haber sayısı doğal olarak çok daha azdır. Bu yüzden haberin reytingini artırmak için ana haber bültenlerinin önüne yapılan haber önü “üçüncü sayfa” tipi haberler de araştırmada incelemeye alınmıştır.

İncelenen yayın süreci şu şekildedir:

Tablo 1: Ana haber Bültenlerinin başlangıç ve bitiş saatleri

TELEVİZYON ANA HABER BÜLTENLERİ	BAŞLANGIÇ SAATLERİ	BİTİŞ SAATLERİ
Fox	19.00	19.45 (Ana haber bülteni öncesi kuşağı yok)
Star	18.45	20.00 (Ana haber bülteni öncesi kuşağı var)
ATV	18.20	19.45 (Ana haber bülteni öncesi kuşağı var)
Show	18.25	19.45 (Ana haber bülteni öncesi kuşağı var)

Reklamlar, haber özetleri, haber başlıkları, “Birazdan” lar dâhil bülten süreleri ve yayınlanan haber sayısı ortalaması:

Tablo 2: Ana haber bültenlerinde yayınlanan haber sayısı

TELEVİZYON ANA HABER BÜLTENLERİ	HABER BÜLTENLERİNİN UZUNLUĞU	YAYINLANAN HABER SAYISI ORTALAMASI
ATV	85 DAKİKA	58
Show	80 DAKİKA	45
Fox	45 DAKİKA	22
Star	75 DAKİKA	32

Spikerlerin habere pas atmak için okuduğu “kam spikerler” ortalama 15 saniye kabul edilerek ve bu da ortalama haber sürelerinden düşüldüğünde:

Tablo 3: Ana haber bültenlerinde bir haberin ortalama süresi

TELEVİZYON ANA HABER BÜLTENLERİ	HABER ORTALAMA SÜRESİ
Show	1 DAKİKA 27 SANİYE
Fox	1 DAKİKA 42 SANİYE
Star	1 DAKİKA 33 SANİYE
ATV	1 DAKİKA 9 SANİYE

Kamuoyuna ortalama 90 saniyeyi bile bulamayan haber metinleri izletilmekte, buna gerekçe olarak izleyicinin dikkatinin dağıldığı öne sürülmektedir. Bu süreler çocuk hakları dâhil toplumun dezavantajlı gruplarına dair olayları anlatmak, çözümler sunmak için çok kısadır. Postman’ın dediği gibi “televizyonda bize gösterilen yalnızca parça parça haberler değil, aynı zamanda bağlamsız, sonuçsuz, değer yüklü olmayan ve dolayısıyla ciddi bir öz de taşımayan, yani sırf eğlence niyetine aktarılan haberlerdir” (Şentürk, 2010:179).

Ana haber bültenleri ve “Ana haber önü” haberlerinin incelendiği prime time kanallarında on gün boyunca çocuk ögeli 57 haber tespit edilmiştir;

Tablo 4: Ana haber bültenlerinde çocuk temalı haberler

TELEVİZYON ANA HABER BÜLTENLERİ	ÇOCUK ÖĞELİ HABERLER
Show	18 HABER
Fox	6 HABER
Star	14 HABER
ATV	19 HABER

Haberlerin konularına göre dağılımları şu şekildedir: Sağlıkla ilgili 13 haber yapılmış, bu haberlerden 8’i genel anne babalara yapılan sağlık uyarıları, 5’i ise çocukların uğradığı sağlık konusundaki mağduriyetler ile ilgilidir;

Tablo 5: Ana haber bültenlerindeki çocuk içerikli haberlerin konularına göre dağılımı

ÇOCUK İÇERİKLİ HABERLERİN KONULARI	HABERLERİN SAYILARI
SAĞLIK HABERLERİ	13
ANNE BABALARA UYARI NİTELİĞİ TAŞIYAN SAĞLIK HABERLERİ	8 (13 HABERDEN 8’İ)
ÇOCUKLARIN YAŞADIĞI SAĞLIK MAĞDURİYETLERİ ÜZERİNE HABERLER	5 (13 HABERDEN 5’İ)

Anne babalara yapılan sağlık uyarılarında dönemin yaz olması dolayısıyla tatil yörelerini, denize girenleri içeren magazinsel görüntülerin sıkça kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu haberlere örnek başlıklar:

Tablo 6: Örnek haber başlıkları ve yayın tarihleri

HABER BAŞLIKLARI	YAYINLANDIKLARI TARİH VE TELEVİZYON ANA HABER BÜLTENİ
“Bebeğiyle tatile çıkacaklar dikkat!”	11. TEMMUZ. 2017, Star
“Hamilelikte şeker çocukta astım nedeni”	10. TEMMUZ. 2017, Fox
“Parklardaki kum havuzuna dikkat!”	11. TEMMUZ. 2017, Fox

Araştırma dönemindeki haberlerden 5’i hiçbir metin içermeyen, sosyal medyada “en çok tıklanan” görüntüler arasından seçilmiş haberlerdir. Örneğin:

Tablo 7: Örnek haber başlıkları ve yayın tarihleri

HABER BAŞLIKLARI	YAYINLANDIKLARI TARİH VE TELEVİZYON ANA HABER BÜLTENİ
“Bak şu yaramaza” (Haberde ABD’de küçük çocukların havai fişek korkusu saniyelerce doğal sesleriyle verilmiştir.	7. TEMMUZ 2017, ATV
“Bebek televizyona bakarken spor yapıyor” (Yabancı kaynaklı bir görüntünün sosyal medyadan aktarımı olan bu haber hiçbir metin içermemektedir.)	9. TEMMUZ. 2017, ATV
“Annesini ilk kez gören bebek” (Tek bir görüntüden ibaret Amerika kaynaklı, bir sosyal medya paylaşımından yapılmış haber)	9. TEMMUZ. 2017, ATV 8. TEMMUZ. 2017, Show
“Bu şarkıyı duyunca dans ediyor”	12. TEMMUZ. 2017, Fox

Sosyal medyadan aktarılan bu haberlerin haber merkezlerine maliyeti yoktur. Aynı zamanda sosyal medyada “en çok tıklanan” görüntüler olmaları nedeniyle izlenme oranları yüksektir. Ancak tek bir görüntüden oluşan bu içerikler hiçbir haber niteliği taşımamaktadırlar.

Çocukların konu alındığı 4 haber ise gizli kamera ve mobese görüntüleridir. Kaza içerikli bu haberler tek bir görüntünün defalarca tekrarından ibarettirler. Bu tarz üçüncü sayfa haberlerinde çocuklar kazaların kurbanı ya da kazalardan son anda tesadüfi kurtulan şanslı kişiler olarak yansıtılmışlardır. Bu haberlere örnek olarak:

Tablo 8: Örnek haber başlıkları ve yayın tarihleri

HABER BAŞLIKLARI	YAYINLANDIKLARI TARİH VE TELEVİZYON ANA HABER BÜLTENİ
“Salise farkıyla hayatta kaldı”	11. TEMMUZ. 2017, Star
“Kırmızı ışıktaki geçti bir çocuğa çarptı”	12. TEMMUZ. 2017, Star

Araştırmada dikkat çeken unsurlardan biri de bazı kanalların bir gün önce yayınladıkları haberleri ertesi gün hiç değiştirmeden tekrar vermeleridir. Bunda her gün açıklanan dakika dakika reyting raporlarının da etkisi olduğu, yüksek reyting alan haberlerin ticari bir kaygıyla ertesi gün tekrar yayımlandığı düşünülmektedir. Star’da “Bebeklerde sıcak çarpmasına dikkat”, Show’da “İçinde çocuk olan otomobil çekildi” “3 yaşındaki Emir Can’a nasıl kıydın?” yine Star’da “Bebeğiyle yola çıkacaklar dikkat”, “Salise farkıyla hayatta kaldı” başlıklarıyla verilen haberler birer gün arayla tekrarlanan haberlerdir.

Show TV ana haber izleyicilerin dikkatini çekmek ve daha fazla merak uyandırmak için başlıkları soru cümleleriyle vermektedir;

Tablo 9: Örnek haber başlıkları ve yayın tarihleri

HABER BAŞLIKLARI	YAYINLANDIKLARI TARİH VE TELEVİZYON ANA HABER BÜLTENİ
“3 yaşındaki Emir Can’a nasıl kıydın?”	12. TEMMUZ. 2017, Show 13. TEMMUZ. 2017, Show
“1 günlük Akın bebek ihmal kurbanı mı?”	14. TEMMUZ. 2017, Show
“Leyla’yı ikizinden ayıran ihmal mi?”	13. TEMMUZ. 2017, Show

Tüm haberler arasında dört haber sadece çocukları olumlayan türdendir”:

Tablo 10: Örnek haber başlıkları ve yayın tarihleri

HABER BAŞLIKLARI	YAYINLANDIKLARI TARİH VE TELEVİZYON ANA HABER BÜLTENİ
“Görme engelli Akın mutluluktan uçtu!”	10. TEMMUZ. 2017, Show 9. TEMMUZ. 2017, ATV
“Okul bahçesinde havuz keyfi”	7. TEMMUZ. 2017, Star

“Görme engelli Akın mutluluktan uçtu!” başlıklı haberde görme problemi olan bir çocuğun uçuş hayalinin gerçekleştirilmesi, “Okul bahçesinde havuz keyfi” başlıklı haberde ise yerel bir belediyenin çocuklara portatif havuz keyfi yaşatarak çocuklara yüzme öğretmesi habere aktarılmıştır.

Eğitim içerikli üç haber yapılmıştır. Ayrıca araştırmada incelenen dönem içinde, iki haberde çocuğa taciz konusu ele alınmış, bu haberlerden biri çocuk tacizcisine linç girişimini, diğeri ise taciz mağduru çocukların hukuk zaferini anlatmaktadır. Ancak yaşanan olaydan sonra çocukların hangi ruh halinde oldukları ve iyileştirme anlamında bir şeyler yapılıp yapılmadığı bilgisi aktarılmamıştır.

Tablo 11: Örnek haber başlıkları ve yayın tarihleri

HABER BAŞLIKLARI	YAYINLANDIKLARI TARİH VE TELEVİZYON ANA HABER BÜLTENİ
“Tacizci okul müdürüne 82 yıl 6 ay hapis”	13. TEMMUZ. 2017, Show
“Çocuk tacizi şüphelisine linç girişimi”	7. TEMMUZ. 2017, Star

Star’ın ihbar hattına gelen görüntülerden yapılan haberin başlığında geçen “şüpheli” kelimesiyle kanal ihtiyatlı davranmaya çalışmıştır. Bu tarz televizyon izleyicilerinin çektiği görüntüler son yıllarda “vatandaş gazeteciliği” “yurttaş gazeteciliği” terminolojisi ile anılmaktadır. Bu bilgi aktarımı hızlı, alternatif (Gezi Parkı direnişinde ana akım medyanın görmediği/görmek istemediği haberleri vererek yeni bir bilgi ağı oluşturmuştu) ve halkın içinden gelmesine rağmen, güvenilirliği sorgulanmaktadır. Ciddi bir editoryal süzgeçten geçmeyen bu haberlerde televizyon kanalları daha dikkatli davranmak zorundadırlar.

Yine incelenen dönemde dikkat çeken başlıklardan biri de “aile içi şiddet” in kurbanı olan çocuklardır. Cinayet içerikli bu haberlerden dördü anne, baba kurbanı çocukları anlatırken, biri de şiddet mağduru ablasını kurtarmak için cinayet işleyen bir çocuğu konu etmiştir. Medyanın çocukların maruz kaldıkları şiddetin kökenlerini araştırmak, sosyal koruma mekanizmalarının yetersizliğini gündeme getirmek ve toplumda bir duyarlılık oluşturmak için gerekli adımları atmadığı dikkat çekmiştir. Bilakis şiddet bu şekilde dramatize edilerek toplumda kanıksamanın ve dolayısıyla meşrulaştırmanın yolları açılmaktadır (Üstündağ E. Özmen K. 2007:230). Bu tarz haberlere örnek başlıklar ise şu şekildedir:

Tablo 12: Örnek haber başlıkları ve yayın tarihleri

HABER BAŞLIKLARI	YAYINLANDIKLARI TARİH VE TELEVİZYON ANA HABER BÜLTENİ
“3 yaşındaki Emir Can’a nasıl kıydın?”	12. TEMMUZ. 2017, Show 13. TEMMUZ. 2017, Show
“3 yaşındaki oğlunu boğarak öldürdü”	12. TEMMUZ. 2017, Star
“Müstakbel eniştesini öldürdü!”	12. TEMMUZ. 2017, Show

Show’daki “3 yaşındaki Emir Can’a nasıl kıydın?” haberinin başlığında çocuğunu öldüren anneye yönelik hesap soran bir ifade kullanılmıştır. Oysa haberin içinde annenin kocasından şiddet gördüğü ve psikolojisinin bozuk olduğu anlaşılmaktadır. Zira anne oğlunu öldürdükten sonra kendini de öldürmeye çalışmıştır.

Star ana haber ise aynı haberde ‘öldürülen çocuğun kahkaha atan görüntüsü ile habere başlamış ve haberin giriş metnini dramatik öğelere başvurarak kurgulamıştır: “3 yaşındaki Emir Can bir daha böyle şen kahkahalar atamayacak, çünkü küçük çocuğu annesi öldürdü, sonra da kendi hayatını sonlandırmak istedi... Evlat katili anne hastanede yoğun bakımda tedavi görüyor. Emir Can’dan geriye ise bu görüntü kaldı.” Haberin son cümlesinin ardından ise tekrar çocuğun kahkaha atan görüntüsü kullanılmıştır. “Evlat katili anne” diyerek kadının yaptığı suç bir kez daha vurgulanmak ve kamuoyuna hatırlatılmak istenmiştir.

Yapılan haberlerin başlıklarında ve içeriklerinde dramatizasyon öğelerine hemen hemen tüm haberlerde sıkça rastlanmıştır:

BAŞLIK/ “Anneye son bakış!” (6.TEMMUZ.2017, ATV)

ATV trafik kazası haberinde hem anne hem de babasını kaybeden çocuğun kaza mahalline bakışını “Anneye son bakış!” başlığıyla vermiştir. Haber girişinde ise “Biraz önce yaşadığı kazanın şokunu yaşıyordu hala ve bilmiyordu annesine son kez baktığını... Annesine işte böyle baktı.” Haberlerde duygusal anlatımı artırmanın en etkili olduğu düşünülen yollarından biri de devrik cümlelerdir. Bu haberde de ATV devrik cümlelerle ve haberin sonundaki çocuğun yavaşlatılarak okutulan “olay mahalline bakış” görüntüsüyle (slow motion) daha izlenebilir olmak adına dramatik bir anlatım yolu seçmiştir.

Aynı anlatım diline Show’un yaptığı başka bir haberde de rastlanmaktadır. “1 günlük Akın bebek ihmal kurbanı mı? “Başlıklı haberin girişinde “Sapasağlam doğan kokusuna doyamadıkları bebeklerinin cansız bedenini kucaklarına aldılar. İddialarına göre Akın bebeğin ölümünde hastanenin ihmali var.” (14.07.2017, Show) Burada dikkat çeken bir başka unsur da anlatılanların “iddia” olarak verilmesi. Bu kelimeyle Show “tarafsız” haber izlenimi vermeye çalışmaktadır. Bu tarz haberlerde haklı/haksız henüz belli olmadığından, hukuki bir süreç devam ettiğinden “iddia” tanımıyla verilmeyen haberler RTÜK cezalarına maruz kalmaktadır.

“Müstakbel eniştesini öldürdü!” (12.TEMMUZ.2017, Show) başlıklı haberde “16 yaşındaki kayınbirader enişte adayının otobüsünde muavin olarak çalışıyordu. İkilinin arasından su sızdıyordu. Ta ki dün geceye kadar... Dayakçı damat adayı ancak kapıya kadar kaçabildi. Öfkeli kardeşin bıçak darbelerinden kaçamadı.” Bu haberde kullanılan “su sızdıyordu” “dayakçı damat” “kapıya kadar kaçabildi” tanımlamaları haberdeki abartılı öyküleştirme ve dramatizasyon öğeleridir. Halkın duygularına dokunmaya çalışan bu haberler izleyiciyi artırmak amaçlı kullanılmaktadır.

“Eymen’in sünnetine Türkiye davetli!” (8.TEMMUZ.2017, ATV) başlıklı haberde şehit düşen bir polis çocuğunun sünnet töreninin duyurusu haber olarak yapılmıştır. Haber girişinde şu şekildedir: “Hatırladınız değil mi? Eymen onun ismi. Babasının tabutunun başında gözyaşı döken,

döktüğü yaşlarla ciğerlerimizi yakan yetim, kardeşiyle birlikte 2015’de Diyarbakır’ın Sur ilçesinde başından vurularak şehit düşen Haydar Çetin’in emaneti bize.” Haberde art alan bilgisi dramatik öğelerle birlikte verilmiştir. “Ciğerlerimizi yakan yetim” tanımlaması seyirciye duygu yüklemekte, “Şehit düşen Haydar Çetin’in emaneti bize” derken de seyirciye terör olayları hatırlatılmakta ve onların geride bıraktıkları ailelerine karşı kamuoyunun sorumlu olduğu mesajı verilmekte, bu ülküde seyirci bir birlik ve beraberliğe çağrılmaktadır. Araştırılan dönemde gazi ve şehit yakınlarının çocuklarının konu olduğu üç haber yapılmıştır.

“İçinde çocuk olan araç çekildi” (9.TEMMUZ.2017, Show) spotuyla verilen haber aracın içinde çocuk olmasına rağmen aracın çekildiğini anlatırken bir anda olay önemsizleştirilmiş/anlamsızlaştırılmış bozuk aracını çektiren konuyu alakasız bir başka şahıs ile haber noktalanmıştır.

“Solunum cihazı çalındı” (11.TEMMUZ. 2017, ATV) (11.TEMMUZ. 2017, Show) (10.TEMMUZ. 2017, Show) başlıklı haberde bir annenin çocuğunun solunum cihazını çalan hırsıza seslenişi yer almış, bu haber ATV ve Show ana haberde “vidansız hırsız” temasıyla yer bulmuştur. Çocuğun hastalığından habersiz olması dolayısıyla kameralara konuşan annenin yüzü tanınmaması için kapatılmıştır.Genel olarak mağdur/zanlı veya kimliğinin deşifresi ile mağduriyet yaşaması muhtemel olan çocuk bireylerin ve onların yakınlarının yüzlerinin perdelenmesi ana haber bültenlerinde genel kabul görmüş bir uygulama olarak tespit edilmiştir. Bunda parasal ceza uygulamalarını ağırlaştıran RTÜK’ün yaptırımlarının etkisi de olduğu düşünülmektedir. (Artık haberlerde verilmemesi gereken görüntülerin kapatılması sadece haber merkezlerinde yapılmamakta, ajansların geçtiği görüntüler de bazen direkt kapatılmış olarak haber merkezlerine gönderilmektedir). Ancak aynı hassasiyet başka bir haberde yer bulamamıştır. Üstlerine demir kapı düşen çocuklardan birinin ölmesi nedeniyle, olaydan kıl payı kurtulan arkadaşının öldüğünden habersiz hastanede yatan diğer çocuğa ruh hali düşünülmeden olay anlattırılmıştır (7.07.2017, Star)

Çocuklar adına önemli olabilecek haberlerde fikri takip yapılmadığı yani olayın devamında nasıl bir akış izlendiği/izleneceği de haberlerde yer bulamamıştır.

SONUÇ

Prime time kanallarının ana haber bültenlerinde çocuk hakları konusunda benzer yaklaşımlar gösterildiği gözlenmektedir. Star, Show, ATV ve Fox televizyonlarının ana haber bültenlerinde 10 günlük araştırma süresi içinde çocuğun temsil edildiği 57 haber tespit edilmiştir. Çocukların en az yer aldığı haber bülteni Fox (bülten süresi de daha azdır) en fazla yer aldığı haber bülteni ise ATV'dir. Yakın arayla ATV'yi Show ve sırasıyla Star takip etmektedir. Ancak çocukların yer aldığı haber sayısından çok nasıl gündeme taşındıkları da önemlidir. Bu açıdan bakıldığında çocukların haberlerinin magazinsel boyutta ele alındığı, ticari kaygılarla reyting artırıcı bir unsur olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla çocuk haklarının göz ardı edildiği, çocukların haberlere çoğu zaman eğlence veren bir materyal olarak katıldığı, çoğu zaman da haberlerde "kurban-mağdur-gariban" "suçlu" ekseninde işlendikleri dikkat çekmektedir. Çocuklarla ilgili sağlık, polis-adliye ve yaşam haberleri kişiselleştirilmiş, magazinsel boyutun ön plana çıkarıldığı haberler olarak karşımıza çıkmaktadır. Magazinsel haberler kullanılan efektleri, görseli ve söylemi ile öyküleştirilmiş, akli değil, duyguları harekete geçirmek üzere formatlanmıştır ve amaç daha fazla okuyucu/izleyici çekebilmektir. Örneğin şehit çocuklarının sünneti haberinde şehit çocuğunu betimleyen "Ciğerlerimizi yakan yetim" söylemi ve ağlayan akrabanın bizzat çocuğun yanında "keşke babası da yanımızda olsaydı" demesi çocuğun ruh halini düşünmeden kurgulanan en çarpıcı dramatisasyon örneklerindedir. Haber kanallarında kamuoyu oluşturmak için dramatik anlatım tercih edilen yöntemlerden biridir. Dramatik anlatımı destekleyen görsellerin sürekli tekrarlanmak suretiyle haberde verilmesi çok sık rastlanan uygulama olarak dikkat çekmektedir. 57 haberden sadece 4 haberin çocukların yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen olaylara ait haber olduğu tespit edilmiştir. Sosyal medyada en çok tıklanan haberleri ve aileye çocuklarla ilgili sağlık önerileri haberlerini de çıkartırsak, geriye kalan haberlerde çocukların genelde kriminal, polisiye, sağlık mağduriyeti, aile içi şiddet, yangın, sel, felaket, cinayet, taciz, intihar, kaza, konusu suç olan üçüncü sayfa haberleriyle gündeme geldiği görülmüştür.

Sonuçta, televizyonların reklam paydalarını artırma savaşına, belli bir döneme kadar televizyon kanallarının prestiji olarak bakılan ana haber bültenleri de girmiştir. "Televizyon haberinin gittikçe artan değişim değerini gözetken ve bir meta olduğu yönündeki kabul, onun teknolojinin, üretim koşullarının ve bunlarla oluşturulan albenisinin artırılması yönünde

işleme tabi tutulması, haberin magazinleşmesini doğurmaktadır” (www.rtuk.gov.tr). Bu magazinleşme sorunsalı dolayısıyla çocuk haberlerine de yansımaktadır. Oysa liberal görüşe göre demokrasilerde “dördüncü kuvvet” olarak medyadan öncelikle kamu yararına bir fayda beklenmektedir. Toplumda daha dezavantajlı gruplar; engelliler, kadınlar, çocuklar vs. medyada daha kapsayıcı ve adil temsil edilmelidir. Medya karşısında çocuklar savunmasız ve denetimsiz olduğundan medyanın kendi içinde öz denetim mekanizmasını kurması gerekir. Ancak bu yeterli değildir, ülkede çocuklar lehine siyasal-kültürel-ekonomik alt yapının da sağlanması şarttır. Oysa medyanın halkın yanında olmak yerine, ekonomik ve siyasal güce sahip kesimlerin yanında yer aldığı görülmektedir.

Prime time kanallarındaki ana haber bültenlerinde olay örgüsünün öyküsel formatta kurulması kimi görüşlere göre haberin daha fazla izleyiciye ulaşmasını/anaşılmasını sağlamaktadır. Ancak Oslo Çağrısı’nda dikkat çekildiği gibi dramatizasyona dikkat edilmeli, çocukları klişeler altına sokmadan, medya profesyonelleri etik kodlar dâhilinde haberleri yapmalıdırlar (www.unicef.org/magic/briefing/oslo.html). Sadece medya mensuplarının habere etik kodlarla yaklaşması da yeterli değildir, çocukların da medyada “çoğulculuk”, “insan hak ve özgürlükleri” açısından yetişkinlere bağımlı bireyler olarak değil, bağımsız bireyler olarak tanınacakları şekilde söz sahibi olmaları gerekir. Böylece demokratik bir ortamın gerektirdiği gibi “çocuk yurttaş” kavramı tanımlanmış ve işlerlik kazanmış olacaktır. Bu nedenle çocuk başarılarına, çocuklarla ilgili her türlü olumlu habere medyada mutlaka yer verilmeli, onların görüşleri alınmalıdır. Medya mensupları için “hak haberciliği” konusunda pedagoğların, hukukçuların, iletişim akademisyenlerinin katıldığı geniş çaplı eğitim seminerleri düzenlenmelidir.

Televizyon ana haber bültenlerinde seyircinin dikkatini dağıtmamak ve seyirciyi kanalda tutabilmek için haberlerin süresi kısa tutulmakta, bu süre gündemi çok meşgul edecek bir konu olmadığı sürece en fazla 90 sn. yi bulabilmektedir. Doğal olarak bu süre de ticari kaygı güden ana haber bültenlerinde olayların “neden” lerine “niçin” lerine girmeyi engellemektedir, böyle olduğu sürece çocuk hakları dâhil ayrıcalıklı gruplar hakkında kamuoyunda ciddi tartışmalar, derinlemesine haberler yapmak pek mümkün gözükmemektedir.

Kaynakça

1. Alankuş, Sevda (2007). “Çocuk Odaklı Habercilik”. İstanbul: İletişim Vakfı.
2. Çebi, Murat Sadullah (2002). “Haberi Anlamak”. Ankara: Gazi Kitabevi.
3. Dursun, Çiler (2004). “Haberde Gerçekliğin İnşa Edilmesi Ne Demektir?” Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi, Çiler Dursun (haz.). Ankara: Elips Kitap.
4. Ergül, Hakan (2000). Televizyonda Haberin Magazinleşmesi. İstanbul: İletişim Yayınları.
5. Habermas, Jurgen (1989). Kamusal Alan: ansiklopedik bir makale. Critical theory and society: a reader. Editör: S.E. Bronner, D.M. Kellner, (çev: Nuran Erol)
6. Hosta, Sema (2007). “UNICEF- Çocuk Dostu Medya” Çocuk Odaklı Habercilik, Sevda Alankuş (haz.). İstanbul: İletişim Vakfı
7. Kaplan, S. (2003). “Cinsiyetçilik-Irkçılık-Kutsallar-Şiddet”. İstanbul: Hürriyet Gazetecilik
8. Laughey, Dan (2010). “Medya Çalışmaları teoriler ve yaklaşımlar”. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
9. Poyraz, Bedriye (2002). “Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik. Ankara: Ütopya.
10. Şentürk, Rıdvan (2010). “Televizyon ve Magazin Kültürü”.
11. Tılıç, L. Doğan (1998). “Utaniyorum Ama Gazeteciyim”. İstanbul: İletişim Yayınları.
12. Tosun, Gülgün E. (2007) “Çocuklar ve Çocuk Haklarının Medyadaki Temsili” Çocuk Odaklı Habercilik, Sevda Alankuş (haz.). İstanbul: İletişim Vakfı.
13. Üstündağ E. Özmen K. (2007) “Çocukları Görünür Kılmak İçin”. Çocuk Odaklı Habercilik, Sevda Alankuş (haz.). İstanbul: İletişim Vakfı

İnternet Kaynakları

14. www.bianet.org. Erişim tarihi: 13.08.2017
15. www.bifj.org/en. Erişim tarihi: 13.08.2017
16. www.byegm.gov.tr. Erişim tarihi: 16.08.2017
17. www.cocukhaklari.barobirlik.gov.tr. Erişim tarihi: 15.08.2017
18. www.cocukvakfi.org.tr. Erişim tarihi: 19.08.2017
19. <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-docs/68.pdf> Erişim tarihi: 13.03.2018
20. www.rtuk.gov.tr. Erişim tarihi: 21.08.2017
21. www.tgc.org.tr. Erişim tarihi: 13.08.2017
22. www.unicef.org.tr. Erişim tarihi: 22.08.2017
23. www.unicef.org/magic/briefing/oslo.html. Erişim tarihi: 22.08.2017